

LENČEŠOVÁ, Michaela, Štefan Polakovič a slovenský politický katolicizmus, Praha : Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy 2023, disertační práce. 209 s.

posudek oponenta disertační práce

Předložená kvalifikační práce paní Mgr. Michaely Lenčéšové se věnuje osobnosti slovenského filozofa Štefana Polakoviče (1912-1999), významného ideologa první Slovenské republiky let 1939-1945, jenž se podílel na fašizaci a nacizaci slovenského katolického myšlení.

Práce se soustředí především na proměny Polakovičova myšlení na počátku 40. let, i když reflektuje rovněž dobu dřívější a pozdější. Svoji analýzu zdařile zasazuje autorka práce nejen do slovenského politického katolicismu, ale rovněž do evropského katolického myšlení první poloviny 20. století.

I. Obsahová stránka práce

Celková struktura a způsob zpracování práce

Práce je rozdělena do šesti kapitol, rozsáhlého Úvodu, Závěru, Seznamu použitých pramenů a literatury a Seznamu zkratek.

I. kapitola se věnuje vývoji politického katolicismu v první polovině 20. století s důrazem na slovenské prostředí, II. kapitola analyzuje Polakovičovy kořeny myšlení v prostředí italského katolicismu 30. let 20. století, III. kapitola typologizuje Polakovičův koncept křesťansko-totalitního státu v prostředí Tisova režimu na Slovensku, IV. kapitola analyzuje Polakovičovu snahu o synkretismus nacismu a katolicismu ze strany slovenských národních socialistů, V. kapitola sleduje Polakovičovu roli při budování Tisova Slovenska i tvůrce kultu kolem prezidenta a VI. kapitola kvalifikační práci uzavírá, přičemž autorka v ní sleduje Polakovičův život po roce 1945, kdy se stal tajemníkem Slovenského akčního výboru Ferdinanda Ďurčanského v Římě. Jednotlivým kapitolám, co se týká obsahu, nelze nic relevantního vytknout.

Jádro disertační práce tvoří kapitoly III až V.

Disertační práce obsahuje 209 stran, z nichž 30 stran je věnovaných úvodu, 8 stran závěru a na 16 stranách je uvedený seznam informačních zdrojů (Zoznam použitých prameňov a literatury). Přílohy se v práci nenacházejí. Na 144 stranách je podané jádro práce a vlastní analýza autorky, přičemž rozsah práce s poznámkovým aparátem je pro tento druh závěrečných prací více než dostačující.

Struktura disertační práce je koncipována převážně chronologicky od staršího období Polakovičova života po novější, což je u prací tohoto druhu logické. Konkrétní rozdělení jednotlivých kapitol je zvolené adekvátně tak, aby komplexně vystihovalo ucelený obraz zpracovávané osobnosti Štefana Polakoviče. Práce má dobré propojení mezi jednotlivými kapitolami a podkapitolami. Členění kapitol však není proporční. Nehledě na tuto skutečnost však celková struktura disertační práce splňuje podmínky kladené na tento typ kvalifikačních prací.

Hlavní cíl autorka představila v Úvodě, kde poznamenává, že cílem této disertační práce je „*zasadenie Polakovičovho myslenia do historického kontextu a na jeho príklade... zodpovedať na otázku, kde sa medzi slovenskými katolíkmi vzala predstava, že vlastný národný štát je jedinou prijateľnou formou štátu pre slovenský národ...*“ (s. 10). Musím konstatovat, že se tento cíl práce autorce podařilo splnit v každé z jednotlivých kapitol, kdy vytěžila rovněž množství cenných poznatků z fondů Slovenského národního archivu, Státního archivu Bratislava, Archivu Slovenského rozhlasu, Národního archivu v Praze a Archivu bezpečnostních složek tamtéž. Z obsahu disertační práce je zřejmé, že její autorka předložené téma bezpečně ovládá.

Obsah disertační práce

Ačkoliv se první Slovenská republika, resp. Slovenský štát těší dlouhodobému systematickému zájmu slovenských historiků, stále zde zůstávají bílá místa, které by si zasloužila detailní zpracování. Právě jedno takové místo našla Mgr. Michaela Lenčéšová, jež se rozhodla věnovat analýze myšlení fašizujícího katolického korporativisty a kritika liberalismu Štefana Polakoviče. Ten působil v době první slovenské republiky jako jeden z ideologů režimu ve funkci vedoucího ideologické výchovy Hlinkovy mládeže a později jako zástupce šéfa úřadu propagandy.

Svým konzervativním postojem s důrazem na autoritářství, jenž se formoval již během jeho studia v prostředí italského katolicismu fašistického Říma ve 30. letech, nebyl Štefan Polakovič přijatelný pro slovenské církevní prostředí, jež dráždila především jeho opozice vůči papežským encyklikám, nicméně jej odmítali i političtí představitelé, kterým naopak vadil jeho silný klerikalismus.

Základ Polakovičova myšlení představuje jeho kniha *K základom slovenského štátu* z roku 1939, která začala vznikat již během jeho studia v Římě. Jednalo se především o návrh ideologie nově vzniklého státu, která zůstala především jeho vizí a názorem, nikoliv oficiálním programem vládnoucí strany, protože ji její autor neprosadil; navzdory tomu ji slovenská historiografie vnímala (a vnímá) jako oficiální program Hlinkovy slovenské ľudové strany. Přesto však předložený koncept tzv. křesťanského totalitarismu přinesl svému tvůrci na přelomu 30. a 40. let

politický vzestup, kdy se sám ještě více radikalizoval. Jeho radikalizace se projevila v promyšlené podobě symbiózy italského fašismu, německého nacismu a papežských encyklik.

Metodologická a metodická stránka práce

K dosažení stanoveného cíle a k napsání disertační práce si autorka zvolila několik odpovídajících metod výzkumu. Předložená práce je ve své základní výzkumné rovině dobře zakotvená a podložena pramenným materiálem, což autorce umožnilo zodpovědně provést stanovené analýzy a vyvodit patřičné závěry. Při hodnocení zpracování práce je možné konstatovat rozhlednost autorky ve zpracované problematice. Pohled na obsah práce hovoří o správně použité metodologii.

Analýza získaných výsledků a přínos pro teorii a praxi

Autorka práce zdařile analyzuje život a dílo Štefana Polakoviče ve slovenském katolickém prostředí 30. a 40. let 20. století, přičemž v disertační práci předkládá interpretačně silné závěry podložené prameny a studiem rozsáhlé literatury. Současně prokazuje, že je schopna samostatně a kriticky interpretovat popisovanou realitu se smyslem pro detail a formulovat vlastní závěry svého výzkumu.

Metody jsou zvoleny vhodně s důrazem na sledovaný cíl, čímž se výsledky práce stávají přínosem zejména pro další rozvoj historické a politologické vědy. Výsledky práce současně zrcadlí autorčinu vědeckou zdatnost a odbornou vyzrálost systematické práce.

Práce s prameny a literaturou

V disertační práci je vzorně zpracovaný poznámkový aparát, jenž obsahuje celkem 668 citačních odkazů. Autorka teda pracovala s dostatečným množstvím zdrojů bibliografických odkazů, které se nacházejí pod názvem Seznam použitých pramenů a literatury. Autorka též prokázala odbornou znalost předmětných reálií a problematiky a využila dostatečné množství pramenů i odborné literatury.

Kvalifikační práce disponuje vysokou úrovní techniky citování bibliografických odkazů, kdy autorka používá standardní způsob citování v historických vědách, a to tzv. metodu číselných odkazů.

Orientace autorky v pramenech a literatuře je obdivuhodná, o čemž svědčí rozsáhlý poznámkový aparát i soupis pramenů a literatury. Z významnějších církevních textů nicméně postrádám některé monografie k zahraniční politice Svatého stolce ve 30. a 40. letech 20. století, který by sdělení prospěly, např. Besierův *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, Chenauxův *Pius XII.*, Hesemannův *Pius XII.*, Cornwellův *Hitlerův papež*, Wolfův *Il Papa*

e il Diavolo, Gariboldiho Il Vaticano nella Seconda guerra mondiale atd. tím spíše, že některé byly přeloženy i do češtiny.

II. Formální stránka práce

Grafická a estetická úprava

Práce splňuje všechny požadavky grafické a estetické úpravy. Text by však jistě hodnotně obohatila obrazová příloha, která v ní absentuje.

Jazyková stránka práce

Autorka ve své disertační práci prokázala výbornou jazykovou a stylistickou úroveň. Vzhledem k použitým pramenům a literatuře zůstává jazyk disertační práce odborný, vědecký, kdy sama autorka používá odbornou terminologii. Co se týká jasnosti výpovědí, formulace výsledků a analýz, práce splňuje kladené požadavky. Text má logickou strukturu. Autorčin jazyk a styl je svižný a čtivý.

Závěrečné zhodnocení

Jsem přesvědčen, že máme před sebou zajímavý příspěvek k slovenskému katolickému myšlení, které se vlastní interpretací papežských encyklik pokusilo vstřebat fašistické a nacistické podněty do vlastní ideologie. Tato koncepce se však ostře vymezovala vůči komunismu, aniž by akcentovala, že papež meziválečného období Pius XI. odsoudil obě ideologie, komunistickou a nacistickou, současně (1937).

Na předložené disertační práci oceňuji zejména vhodně zvolené téma, které je nejen aktuální, ale též originální, a to právě uchopením tématu a jeho zpracováním. Disertační práci doporučuji k obhajovacímu řízení a po úspěšné obhajobě navrhuji udělit doktorandce akademický titul Ph.D.

Otázky do diskuze

1. Rezonovaly Polakovičovy koncepce rovněž v českém katolickém prostředí?
2. Proběhla u Štefana Polakoviče v pozdějším období sebereflexe, kdy nahlédl své názory jako nereálné či překonané?

V Praze dne 14. června 2023

doc. PhDr. ThLic. Marek Šmíd, Ph.D.
Katedra církevních dějin a literární historie
Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy
Thákurova 3, 160 00 Praha 6